

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درس نامه فارسی دهم

درس: هفدهم

عنوان درس: سپیده دم

تهیه و تنظیم: تارا آخوندی تورانی دبیر زبان و

ادبیات فارسی منطقه پنج تهران

سال تحصیلی ۱۴۰۰_۱۳۹۹

ادبیات هر ملت ، بازتاب و چکیده بینش ها ، احساسات و باور های آن ملت است . مطالعه آثار ادبی جهان ، نه تنها ما را با اندیشه و احساسات دیگر ملت ها آشنا می سازد ؛ بلکه تفاوت ها ، وجوه مشترک ، تأثیر پذیری و تأثیرگذاری را نیز آشکار می کند ، چهره و آثار نویسندگان و سخرای بزرگ را به ما می شناساند و مرزهای احساس و اندیشه ما را گسترش می بخشد .

ترجمه آثار برجسته ادبی جهان ، از شمار نخستین و بهترین ترجمه ها بوده است . مترجمان زبر دست علاوه بر اینکه ما را با آثار و افکار بزرگان جهان آشنا می سازد ، چهره های درخشان ادبی ما را نیز به جهانیان معرفی می کنند . همانگونه که ادبیات ما ، دوره ها و مراحل را پشت سر نهاده ، ادبیات دیگر ملت ها نیز دوره هایی را گذرانده است که در این فصل و سال های آینده با آن بیشتر آشنا خواهید شد .

از ابتدای کتاب تا این فصل، هر چه خواندیم، مربوط به فضای فکری و معنوی و جغرافیایی میهن عزیزمان ایران بوده است؛ اما در این فصل با متنها و شاعران و نویسندگانی آشنا می شویم که بیرون از جغرافیای فرهنگی ایران را تصویر می کنند و مسایل سرزمینهای دیگر یا موضوعهای بشری را در جهان، نشان می دهند.

از طریق مطالعه این فصل، با افکار مشاهیر، اندیشه های ملل و آثار برجسته و شخصیت های مشهور ادبیات جهان آشنا خواهیم شد.

سمفونی پنجم جنوب ،
نزار قبانی
(۱۹۲۳-۱۹۹۸ م)
(با کاهش و اندکی تغییر)

نزاز قبانی : دیپلمات ، شاعر و ناشر سوری بود . وی شاعری است که با شعر های عاشقانه اش مشهور است . زن و عشق موضوع اصلی شعر قبانی است . او در دنیای عرب از شهرتی بی همتا برخوردار است . شعر او به اکثر زبان های دنیا ترجمه شده است و خوانندگان بی شماری دارد . وی به زبان های فرانسه ، انگلیسی و اسپانیایی نیز مسلط بود . ((دختر سبزه رو به من گفت)) و ((کتاب عشق)) از آثار اوست .

واژه نامه

- برین : بالاین ، برتر
- تاکستان : باغ انگور ، باغی که در آن تاک کاشته باشند .
- حماسه : دلیری ، نوعی از شعر که در آن از جنگ ها و دلاوری ها سخن می رود .
- دیرین : گذشته ، کهنه ، قدیم
- ردا : لباس بلند ، جلوباز و بی دکمه
- شرافت : ارجمندی ، با شرف بودن
- صدر : نام یک منطقه در لبنان ، سینه
- طاعون : مرضی عفونی و همه گیر معرکه : میدان جنگ
- لگام : افسار ، دهنهء اسب

تو را «جنوب» نامیدم / ای که ردای حسین را بر دوش / و خورشید کربلا را در بر داری

قلمرو زبانی: منظور از جنوب، جنوب فلسطین است / ردا: بالاپوش / بر: کنار، آغوش / دوش: شانه

قلمرو ادبی: جانبخشی در همه بیتها / ردای حسین را بر دوش داشتن، خورشید کربلا را در بر داشتن: کنایه از ادامه دادن راه امام حسین / خورشید کربلا: استعاره از امام حسین / دوش، بر: تناسب / تلمیح به داستان کربلا / جناس همسان: بر نخست و بر دوم / جناس ناهمسان: در، بر

قلمرو فکری: ای جنوب فلسطین تو بالاپوش امام حسین را بر شانه انداخته‌ای و کنارت امام حسین است و راه او را ادامه می دهی.

پیام: ادامه دادن راه امام حسین.

ای سرخ گل که فداکاری پیشه کردی / ای انقلاب زمین که با انقلاب آسمان برین / پیوند
خورده‌ای

قلمرو زبانی: پیشه: شغل / برین: بالایی

قلمرو ادبی: ای سرخ گل: جانبخشی / سرخ گل، انقلاب زمین: استعاره از جنوب فلسطین

قلمرو فکری: فلسطین برای حفظ میهن فداکاری می کند و سرچشمه انقلابات است؛ نیز با دگرگونی
آسمان پیوند خورده است. (سرنوشت آن را خدا رقم می زند.)

پیام: جانفشانی برای میهن

ای سرزمینی کز خاکت / خوشه‌های گندم می روید / و پیامبران برمی خیزند.

قلمرو زبانی: رویدن: (بن ماضی: رست، بن مضارع: روی)

قلمرو ادبی: گندم: نماد نعمت و حاصلخیزی / خوشه‌های گندم می روید: کنایه از اینکه فلسطین حاصل خیز است. / و پیامبران برمی خیزند: این سرزمین پیامبرخیز و مقدس است / تلمیح

قلمرو فکری: ای سرزمینی که حاصلخیزی؛ همچنین منطقه ای که بیشتر پیامبران از آن برخاسته اند.

پیام: ستایش میهن.

تو را جنوب نامیدم / ای کشتی‌های صیّادی که مقاومت پیشه کرده‌اید / ای ماهی دریا
که مقاومت پیشه کرده‌ای / ای دفتر‌های شعری که مقاومت پیشه کرده‌اید / ای
روزهای عاشورا!

قلمرو زبانی: صیادی: ماهیگیری / پیشه: شغل / مقاومت: پایداری

قلمرو ادبی: کشتی‌های صیّادی: مجاز از ماهی گیران و ملوانان یا جانبخشی / ای ماهی دریا:
جانبخشی؛ همه فلسطینیان ستیزنده اند / دفتر‌های شعری: مجاز از سراینندگان مقاومت / ای
روزهای عاشورا: جانبخشی، تلمیح، اغراق

قلمرو فکری: همه مردم فلسطین یکپارچه در برابر ستم ایستادگی می‌ورزند.

پیام: ایستادگی همه مردم فلسطین.

تو را جنوب نامیدم / تو را آبها و خوشه‌ها / و ستاره غروب نامیدم / تو را سپیده دمی در
انتظار زاده شدن / و پیکری در اشتیاق شهادت نامیدم / تو را انقلاب و شگفتی و تغییر
نامیدم / تو را پاک و پاکیزه و ارجمند و توانا نامیدم

قلمرو زبانی: پیکر: کالبد، تن، جنّه

**قلمرو ادبی: جانبخشی / واژه آرایی: تو را ، نامیدم / آب: نماد پاکی / ستاره غروب: نماد درخشش و
آگاهی / غروب، سپیده دم: تضاد / تو را آنها و...: تشبیه پنهان**

**قلمرو فکری: مردم فلسطین و جنوب لبنان آگاه اند و در انتظار دگرگونی و پیشرفت اند. مردم
فلسطین و جنوب لبنان بسیار پاک و ارزشمند و توانایند.**

پیام: مردم فلسطین در پی شکوفایی، شهادت و دگرگونی اند.

تو را جنوب نامیدم / ای چون سبزه برآمده از دفتر روزگاران / ای مسافر دیرین بر
روی خار و درد / ای چون ستاره، فروزان / ای چون شمشیر، درخشان

قلمرو زبانی: برآمده: بررسته / دیرین: کهن / فروزان: تابان؛ درخشان / درخشان: تابان / خار: تیغ
گیاه (هماوا؛ خوار: پست)

قلمرو ادبی: چون سبزه برآمده؛ چون ستاره فروزان؛ چون شمشیر درخشان: تشبیه / دفتر
روزگاران: اضافه تشبیهی / مسافر دیرین: استعاره از میهن / بر روی خار و درد بودن: کنایه از
«در رنج و دشواری بودن»

قلمرو فکری: لبنان همانند سبزه ای است بررسته از دفتر روزگاران. مردم این سرزمین رنجهای
بسیاری کشیده اند و مانند ستاره می درخشند و در برابر دشمنانشان مانند تیغ بُرا می درخشند.

پیام: بزگداشت فلسطین

بگذار بوسه زنیم بر شمشیری که در دستان توست / بگذار گرد و خاک قدمهایت را
برگیریم.

قلمرو زبانی: گذاشتن: اجازه دادن

قلمرو ادبی: بوسه زدن: کنایه از بزرگ داشتن / شمشیر: نماد ستیز و پیکار / گرد و خاک چیزی
را برگرفتن: کنایه از «بزرگ داشتن» / واژه آرایی: بگذار

قلمرو فکری: ما تو را بزرگ می داریم زیرا جنگجو و پیکارگری.

پیام: نبرد برای پاسداری از میهن

ای سرور بارانها و فصلها، / تو را عطری نامیدم که در غنچه‌ها خانه دارد / تو را پرستو
نامیدم / ای سرور سروران، / ای برترین حماسه !

قلمرو زبانی: سرور: سالار / حماسه: دلاوری، شجاعت

قلمرو ادبی: تو را عطری ... دارد؛ تو را پرستو نامیدم: تشبیه پنهان / واژه آرایه: سرور / اغراق:
ای سرور بارانها و فصلها / پرستو: نماد زیبایی / باران: نماد پاکی / فصل: نماد دگرگونی

قلمرو فکری: تو بسیار ارجمندی. تو مانند بوی غنچه، دلاویزی. تو مانند پرستو زیبایی. تو در نبردگاه
ها حماسه آفریدی.

پیام: بزرگداشت فلسطین

دریا متنی نیلگون است / که علی آن را می نویسد / و مریم هر شب، روی شنها / به
انتظار مهدی می نشیند / و گلهایی را می چیند / که از انگشتان شهیدان می رویند

قلمرو زبانی: نیلگون: همانند نیل آبی رنگ

**قلمرو ادبی: نیلگون: تشبیه / دریا ... است: تشبیه / تلمیح به داستان حضرت مهدی و موضوع
انتظار در شیعه / گل: دست‌آورد شهادت شهیدان (آزادی، استقلال) / علی و مریم: نماد زن و مرد
فلسطینی.**

**قلمرو فکری: مرد فلسطینی سرنوشت کشور را رقم می زند و زن این سرزمین در انتظار
حضرت مهدی است و از دست‌آورد شهیدان بهره می برند.**

پیام: بزرگداشت شهید.

تاریخ، روزی، روستای کوچکی را / از روستاهای جنوب به یاد خواهد
آورد / که «معرکه» خوانده می شود. / روستایی که با «صدر» ش، با سینه اش / از
شرافت خاک و کرامت انسان بودن دفاع کرد

قلمرو زبانی: معرکه: آوردگاه، رزمگاه / صدر: سینه؛ امام موسا صدر

قلمرو ادبی: تاریخ: مجاز از تاریخ نگاران / ایهام تناسب: صدر / خاک: مجاز از سرزمین

قلمرو فکری: تاریخ نگاران روزی جانبازی های مردم روستاهای جنوب لبنان را به یاد می آورد.
مردم این روستا با همه توان خود با رهبر خود از سرزمین خود و انسانیت دفاع کردند.

پیام: بزرگداشت فلسطین

سرورم! ای سرور آزادگان! / در زمانه سقوط و ویرانی / جز تو، کسی نمانده
است / که در زندگی ما نخل و عنب و تاکستان بکارد / جز تو کسی نمانده
است؛ / مگر تو! / مگر تو! / پس درهای امید و روشنایی را به روی ما بگشای!

قلمرو زبانی: سرور: سالار / سقوط: فروافتان / نخل: خرما بن / عنب: انگور / تاکستان:
انگورستان / گشودن: باز کردن

قلمرو ادبی: در امید و روشنایی: اضافه استعاری / اغراق

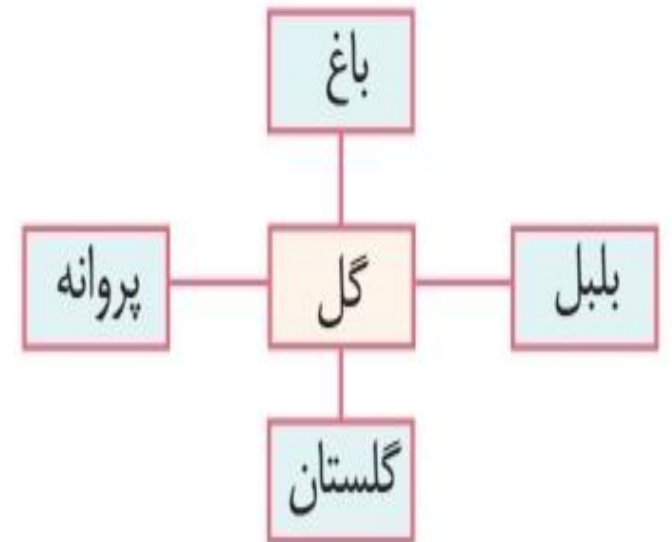
قلمرو فکری: روزگار ما روزگار سقوط اخلاقی و ویرانی است. در این روزگار تنها مردم فلسطین
هستند که از آبادانی و شکوفایی و پاکی دم می زنند و ما را به آینده امیدوار می سازند.

پیام: بزگداشت فلسطین

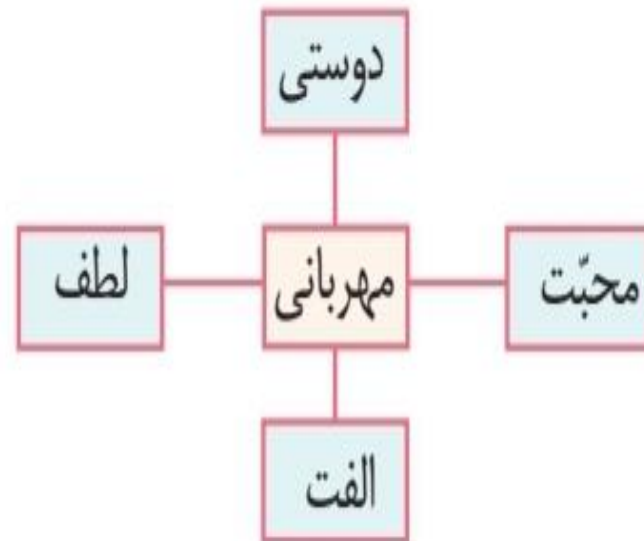
قلمرو زبانی

۱ به نمونه‌های زیر، توجه کنید.

■ بر پایهٔ تناسب (همبستگی)

■ بر پایهٔ هم معنایی (ترادف)

■ اکنون بر پایه نمونه‌های داده شده، نمودارهای زیر را کامل کنید.

ب) ترادف

الف) تناسب

۲ از میان موارد زیر، ترکیب‌های وصفی و اضافی را جدا کنید؛ سپس هستهٔ هر یک را مشخص نمایید.

ستارهٔ غروب، سرور آزادگان، مسافر دیرین، ماهی دریا، برترین حماسه

ترکیب وصفی : برترین حماسه / مسافر دیرین
هسته هسته

ترکیب اضافی : ستارهٔ غروب / سرور آزادگان
هسته هسته

ماهی دریا
هسته

۳ در مصراع زیر، نقش دستوری اجزای مشخص شده را بنویسید.

«پس، درهای امید و روشنایی را به روی ما بگشای»

مفعول مضاف الیه متمم

قلمرو ادبی

۱ مصراع‌های زیر را با توجه به آرایه‌های «تشخیص، کنایه و تشبیه» بررسی کنید.

■ ای چون سبزه بر آمده از دفتر روزگاران

تشبیه امام موسی صدر به سبزه / تشبیه روزگار به دفتر

■ ای کشتی‌های صیادی که مقاومت پیشه کرده‌اید!

تشخیص (کشتی‌هایی که مقاومت می‌کنند).

■ بگذار بوسه‌زنیم بر شمشیری که در دستان توست

کنایه (بر شمشیر تو بوسه زدن کنایه از احترام گذاشتن به مبارزه امام موسی صدر یا مردم جنوب)

۲ کدام واژه مشخص شده، «استعاره» به شمار می‌آید؟ مفهوم آن را بنویسید.

«ای مسافر دیرین بر روی خار و درد/ ای چون ستاره، فروزان»

خار: استعاره از رنج و سختی ستاره: در معنای اصلی خود بکار رفته است
استعاره نیست

۳ شاعر، «باران‌ها» و «فصل‌ها» را در کدام مفاهیم نمادین به کار برده است؟

باران: نماد طراوت و رویش
فصل‌ها: نماد تغییر و دگرگونی

۴ کاربرد مناسب شبکه معنایی، در شعر و نثر، ضمن آنکه به تداعی معانی کمک می کند، سبب

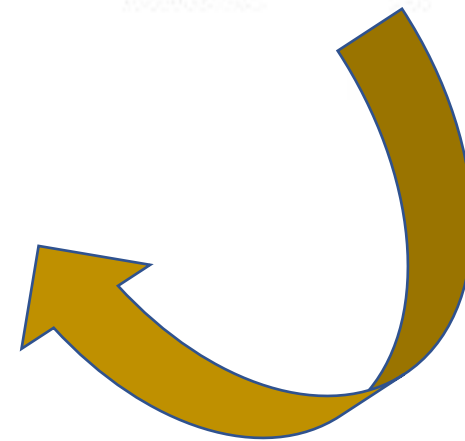
زیبایی و دلنشینی سخن می شود و آرایه «**مراعات نظیر**» را پدید می آورد؛ مثال:

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

سعدی

جز تو کسی نمانده است که در زندگی
ما نخل و عنب و تاکستان بکارد
ای کشتی های صیادی که مقاومت
پیشه کرده اید. / ای ماهی دریا که
مقاومت پیشه کرده ای

از متن درس، دو نمونه مراعات نظیر بیابید.

قلمرو فکری

۱ دریافت خود را از سرودهٔ زیر بنویسید.

«تورا جنوب نامیدم / / ای انقلاب زمین که با انقلاب آسمان برین / پیوند خورده‌ای».

یعنی انقلاب مردم لبنان و مبارزات امام موسی صدر به آرمان پاک و مقدس الهی پیوند دارد .

۲ در سرودهٔ زیر:

«ای سرزمینی کز خاکت / خوشه‌های گندم می‌روید / و پیامبران برمی‌خیزند».

الف) کدام سرزمین مورد خطاب است؟ لبنان

ب) مقصود شاعر از مصراع‌های دوم و سوم چیست؟

مصراع دوم بر برکت و آبادانی تأکید دارد و مصراع سوم به بعثت پیامبران از سرزمین لبنان اشاره دارد.

۳ از متن درس، مصراعی را معادل معنایی قسمت مشخص شده بیابید.
«تو را سپیده دمی در انتظار زاده شدن / و پیکری در اشتیاق شهادت نامیدم».

و گل‌هایی را می‌چیند / که از انگشتان شهیدان می‌رویند.

۴ قَبّانی در این بخش از شعرش بر چه نکته‌ای تأکید دارد؟
«ای که ردای حسین بر دوش داری / و خورشید کربلا را در برداری ...».

بر این نکته که امام موسی صدر، میراث‌دار
و پیرو حسین(ع) و قیام عاشورا است.